

VERTIMAI Į VOKIEČIŲ KALBĄ

Lietuvių grožinė literatūra vis labiau plinta įvairiose užsienio šalyse. Paskutiniaisiais metais ypač intensyviai ji verčiama į vokiečių kalbą. Prisiminkime, kad H. Budenzygas išvertė ne tik K. Donelaičio „Metus“, bet ir D. Poškos „Mužiką Žemaičių ir Lietuvos“, A. Baranausko „Anykščių šilelį“, J. Marcinkevičiaus „Donelaitį“, pluoštą kitų autorių eilėraščių. Apskritai beveik kiekvienas „Mickiewicz-Blätter“ numeris pradžiugina nauju vertimu iš lietuvių kalbos.

H. Budenzygas daugiausia domisi mūsų poetais klasikais, o tuo tarpu Vokietijos Demokratinėje Respublikoje verčiama mūsų dabartinė literatūra — ir poezija, ir proza.

Įvairių VDR leidyklų išleista:

Just. Marcinkevičius. *Die Fichte, die gelacht hat, Aus dem Russischen von Ingeborg Schröder, Berlin, 1965, 1970.*

M. Sluckis. *Die Himmelsleiter, Aus dem Litauischen von Irene Brewing, Berlin und Weimar, 1966.* (Toliau — MS, H).

I. Meras. *Remis für Sekunden, Aus dem Litauischen von Irene Brewing, Berlin, 1966, 1967, Leipzig, 1969.* (Toliau — IM, R).

I. Meras. *Worauf ruht die Welt, Aus dem Litauischen von Irene Brewing, Berlin, 1967.*

E. Mieželaitis. *Der Mensch. Gedichtzyklus, Deutsche Nachdichtung von Heinz Czechowski, Berlin, 1967.*

Just. Marcinkevičius. *Auf der Erde geht ein Vogel, Gedichte, Nachgedichtet von Heinz Czechowski, Frantz Fühmann, Sarah Kirsch, Karl Mickel, Berlin, 1969.* (Sis puošnus eilėraščių rinkinys dvikalbis).

M. Sluckis. *Ode an ein Schwein, Erzählungen, Aus dem Russischen und Litauischen von Irene Brewing, Charlotte Kossuth, Herbert Wotte, Leipzig, 1970.* (Toliau — MS, O).

V. Žilinskaitė. *Der himmelblaue Maikäfer, Humoresken und Satiren, Aus dem Litauischen von Irene Brewing, Berlin, 1970.*

Fische haben kein Gedächtnis, Litauische Erzählungen aus sieben Jahrzehnten. Berlin, 1970.

Sis sąrašas dar nepilnas, bet jau ir taip aišku — niekad lietuvių literatūra neturėjo tokio pasisekimo vokiečių žemėje, kaip paskutiniaisiais metais.

Iš VDR vertėjų ypač džiugina Irėnės Brėving darbai — ji verčia tiesiai iš lietuvių kalbos. Toliau čia ir bus kalbama apie jos vertimus.

* * *

Mes, lietuviai, lygindami vokiškąjį tekstą su originalu, lengvai galime pastebėti nukrypimus, nes paprastai be jokių pastangų tiksliai suvokiame originalo mintį. Ir tuo didesnę džiaugsmą pajuntame, lygindami I. Brėving vertimus su originalu, kai įsitikiname, kad ji geba versti labai tiksliai. Tikslumas bene ir bus geriausias ir ryškiausias jos vertimų bruožas. Reikia pabrėžti, kad šis tikslumas — ne vergiškas, paraidinis, o tikslumas gerąja šio žodžio prasme, būtent, — minčių, vaizdų, užuominų, asociacijų perteikimas vokiečių kalba taip, kaip toje situacijoje pasakytų vokiečiai. Tikrasis tikslumas vertėją priverčia, pavyzdžiui, erkę (vok. Milbe, Zecke) išversti blake (vok. Wanze):

O jeigu kibis prie jos erkė prodekanas, jis, Jaunius, primins jam Arbeitsamto cirkuliarus [...] MS, L 116¹. — Und wenn diese Wanze von Prodekan sich an ihr festbeißen will, wird er, Jaunius, ihn an die Übersetzungen der Rundschreiben des Arbeitsamtes erinnern [...] MS, H 92.

Čia, žinoma, svarbu vokiškąjį perteikti ne erkę kaip biologijos terminą, o tuos prodekanos charakterio bruožus, kuriuos šiuo atveju išreiškia erkės įvaizdis².

Puikiai mokėdama abi kalbas, gerai jausdama žodžių ir gramatinių formų prasminius bei stilistinius niuansus, jų spalvą ir kvapą, I. Brėving vokiečių kalba sukuria adekvatų minčių ir vaizdų audinį. Jos vertimai — didelis nuopelnas ir lietuvių, ir vokiečių literatūrai.

Džiaugdamiesi I. Brėving vertimais, negalime vis dėlto nenurodyti vienos kitos klaidelės ar ginčytinos vietos. Tik iš

anksto norime pabrėžti — atsitiktinės, neesminės, lengvai ištaisomos tos klaidelės. Jos, žinoma, šalintinos, bet jos neturi lemti mūsų nuomonės apie vertimą apskritai, nes tie neapsižiūrėjimai palyginti reti. Čia verta prisiminti, kad bandymus suniekinti gerų vertėjų darbą, pasirankiojant klaidelių, K. Čiukovskis savo puikioje knygoje apie vertimo meną labai taikliai pavadino „demagogija“¹.

Pradžioje nurodysime kelis netikslumus, atsiradusius, matyt, vien dėl neapsižiūrėjimo. Plg.:

1. *Mikliai kaip reisfederis švytravo storas pieštukas, byrėjo rupūs, raudoni miltai, lyg iš raizomų vaizdų plūstų kraujas... MS, L 10 — Wie eine spitze Reißfeder fuhrwerkte der dicke Bleistift herum, grober roter Staub spritzte, als quölle Blut aus vielen Wunden MS, H, 10.* Originale kraujas plūsta iš vaizdų, o ne iš žaizdų — taip atrodo jaunam autoriui, stebinčiam, kaip jo rankraštį taiso redaktorius. Jei kartais šis pakeitimas padarytas sąmoningai, tai vis tiek su vertėja negalima sutikti, ji be reikalo „pataiso“ autoriaus sukurtą vaizdą.

2. *[...] po kokios valandos jie aplimpa stalą, į kurį iš pradžių stukteli vienas žalias popierium užkimštas butelis, o paskui kitas toks pat MS, L 183 — Bald danach saßen sie am Tisch, auf den zunächst eine mit grünem Papier zugestopfte Flasche und dann noch eine zweite gestellt wurde MS, H 147.* Originale žalias butelis, o ne popierius.

3. — *Mūsiškiai? — Ramunė išsinėrė iš jo rankų, nuo jos padvelkė svetimumu MS, L 264 — „Welche von uns?“ Ramune befreite sich aus seinen Armen, als ginge von ihm etwas Fremdes aus MS, H 212.* Mintis čia, tiesa, beveik nenukenčia, bet gal nevertėtų veikėjų sukeisti vietomis.

4. *[...] šito kareivio ji taip pat bijojo [...] MS, I 23² — [...] sie fürchtete sich ja so vor diesem Soldaten [...] MS, O 12.* Netikslus tik žodelytis so (liet. *taip*), o kaip smarkiai pakeista mintis! Iš konteksto išaiškėja, kad lietuvė mokytoja, bėgdama nuo puolančios vokiečių kariuomenės, bijo ne tik vokiečių kareivių, bet ir nepažįstamų žmonių, taip pat ir tarybinio kareivio, kuris vėliau pasirodo esąs nepaprastai geros širdies žmogus. Pasakius čia *šito kareivio ji taip bijojo*, tekstas netenka svarbios minties.

Toliau pateiksime keletą tokių vietų, kur teksto interpretacija ir vertimas kelia abejonių. Kai kurios čia pateikiamos ginčijamos vietos paliečia ir bendresnius vertimo principus.

¹ К. Чуковский. Высокое искусство, М., 1964, p. 16.

² M. Sluckis. Išdaigos ir likimai, V., 1964.

¹ M. Sluckis. Laiptai į dangų, V., 1963.

² Šiuo klausimu plg. taip pat K. Gaivenis. Keletas leksinių netikslumų prozos vertimuose, — „Kalbos kultūra“, 11, V., 1966, p. 25, 26.

1. *Neatsivalgo* [Jaunius] *po karo, jo sveiki dantys, per ilgai malė kaip tuščios girnos. Apčiupinėjęs švarko kišenėje pinigų, sugraibė keletą rublių [...] MS, L 17 — Er war seit dem Kriege nicht mehr satt geworden, und seine gesunden Zähne mahlten wie leere Mühlsteine. In seiner Tasche fand er ein paar Rubel MS, H 15. Lietuviškąjį tekstą, atrodo, reikėtų šitaip suprasti: Jauniaus dantys per ilgai malė kaip tuščios girnos anksčiau, per karą, o štai dabar jis sugraibė keletą rublių. Iš vokiško teksto, deja, atrodo, kad tie abu veiksmai vyksta vienu metu arba eina betarpiškai vienas po kito, nes abu pasakyti imperfekto laiku. Čia pliuskvamperfektu ar kokiom kitom priemonėm reikėtų išryškinti, kad tie veiksmai vyko skirtingu laiku.*

2. *Lieknutę, su naminės medžiagos paltuku, aitriai žydinčiu lyg išrautas viržių kuokštas, ją stumdė nuo vagono prie vagono [...], ir jei su kuo nors galima buvo ją palyginti, tai su neryžtingu klaustuku MS, L 22 — Die schwächliche Ramune wurde von einem Wagen zum anderen gestoßen. In ihrem erikafarbenen Mäntelchen aus selbstgewebtem Stoff hätte man sie mit einem zaghaften Fragezeichen vergleichen können MS, H 19; [...] dabar jie isikraustė į dėžę ir blaško Ramunę kaip išrautų viržių kuokštą MS, L 23 — Jetzt steckte die Erinnerung in der Kiste und ließ Ramune nicht zur Ruhe kommen MS, H 20. Atkreipkime dėmesį, kad pirmąkart vartojamas (p. 22) šis palyginimas nusako Ramunės išorę, skaitytojui sukelia ryškų, kontrastingą vaizdą: stotis, peronas, niūri „kailiniuotų ir milinėtų“ žmonių minia, o tarp jų — lieknutė kaimo mergaitė su paltuku, aitriai žydinčiu lyg išrautas viržių kuokštas. Nerūpestinga žydinti jaunystė? Anaipol. Kai kitame puslapyje skaitytojas vėl randa tą palyginimą, jis jau žino, kad ta mergaitė draskoma prisiminimų, vidinių prieštaravimų, kad ji įtraukta į audringą gyvenimo sūkurį. Skaitytojas dabar jau pamato kitą šio palyginimo pusę, pirma lyg ir nepastebėtą, būtent, kad šią mergaitę gyvenimas blaško kaip išrautų viržių kuokštą. Taiklus ir talpus palyginimas!*

Gaila, kad vokiškame tekste iš šio palyginimo liko tik paltu spalva (p. 19), o p. 20 jis ir visai praleistas. Čia bus nusižengta vertimo taisyklei: vaizdą versti vaizdu.

3. *Po kluoną, vienas kitą užgoždami, slankioja vyrų šešėliai [...].*

— *Klojimo, žente, nesupleškink MS, L 348 — In der Scheune bewegen sich, ineinanderfließend, die Schatten der Männer [...].*

„Sieh zu, daß du die Scheune nicht ansteckst, Schwiegersohn!“ MS, H 281.

Dar cituojame paskutinį to paties romano sakinį. Čia Merks turi galvoje namo parvežtą nusišovusį Jurgį:

— *Tai kur nešim: į klėtį ar į seklyčią? — „Wohin tragen wir ihn nun, in die Scheune oder in die gute Stube?“*

Matyt, tam tikrame kontekste *Scheune* gali reikšti klėtį, svirną. Tačiau šiame romane kelis kartus pavartotas žodis *Scheune* klojimo prasme, minima, kad ten sukrauti javai ir pan. Taip pat ir klėties prasme pavartojus čia tą patį *Scheune*, išeina, kad lietuviai numirėlius laiko klojimuose, o taip juk niekada nebūna! Taigi klėčiai čia, šiame kontekste būtinai reikia kito žodžio. Tas pat pasakytina ir apie prieklėtį. Plg.:

[...] *o tėvas ant prieklėčio ruošia įrankius alui, rikiuoja stalinaites MS, L 430 — [...] nur der Vater bereitete neben der Scheune alles zum Bierbrauen vor und stellte die Fäßchen auf MS, H 347.*

Tai kaipgi vokiškai čia derėtų vadinti klėtį? Įdomu, kad atsakymą tame pačiame romane duoda pati vertėja. Plg.:

— *Kaip čia gražu. Tie beržai, ta klėtis... MS, L 211 — „Wie schön ist es hier, die Birken, der Speicher“ MS, H 170.*

Matome, kad vertėjai reikėjo būti tik nuoseklesnei.

Antra vertus, pridursime, kad A. Senas (ir kt.) savo žodyne¹ klėčiai pateikia tris atitikmenis: *Speicher, Vorratshaus, Klete*. E. Gaistas rašo: „Der frühgriechische Tempel, der Megaron oder Antentyp, entspricht dem Stil des litauischen, aber keineswegs dem des lettischen oder gar estnischen Speicher- raumes, der Klēte“².

Neatsitiktinai čia vokiškame tekste paliekamas šis žodis. Ta mūsų klėtis, matyt, toks specifinis lietuvių pastatas, kad ir minėtame vertime gal būtų buvę galima palikti lietuvišką žodį *klėtis*? Tokią mintį pakiša ir tas faktas, kad šio romano vertime paliekami neversti šie lietuvių k. žodžiai: *zimagoras, viršaitis, šaulys*; jie paaškinami išnašose. (Tiesa, ką reiškia *Laimės žiburys — Licht der Laime* 115, paaškinata ne visai tiksliai.)

Svetimžodžių problema čia iškyla ir kitu atveju, būtent — ar palikti rusiškų žodžius bei frazes vokiškame tekste, jei jų yra lietuviškame?

¹ M. Niedermann, A. Senn, Fr. Brender, A. Salys. Wörterbuch der litauischen Schriftsprache, Litauisch-Deutsch, Heidelberg, 1932—1968.

² E. Geist. Antikes und Modernes im litauischen Volkslied, Kaunas, 1940, p. 20.

I. Brėving šį klausimą sprendžia ne šabloniškai. Kartais rusiškus žodžius ar trumpas frazes ji palieka vokiškame tekste, juos išversdama išnašoje. Plg.:

— *Otkrujte! Milicija! — reikalavo netaisyklingai rusiškai storas, tyčia gerokai pastorintas balsas MS, L 230 — „Otkroite! Milizija!“* verlangete eine tiefe, unnatürlich tiefe Stimme in gebrochenem Russisch. Išnaša: *(russ.) Öffnen! Miliz! MS, H 185.*

Kartais vertėja randa pagirtiną būdą išvengti išnašos. Plg.:

— *Vot kak, nedajot gad? — nustebo kareivis ir sugrikšėjo dantimis [...] MS, I 93 — „Das Scheusal will euch wohl nichts geben?“ wunderte sich der Rotarmist und knirschte mit den Zähnen [...] MS, O 12.*

Tačiau ne visur norėtume sutikti su rusiškų žodžių vertimu į vokiečių kalbą. Plg.:

— *A nu, dokumentus davaj! — sukomandavo liesas vaikas [...] MS, L 265 — „He, zeig mal deine Papiere her!“ kommandierte der hagere Jüngling [...] MS, H 213.*

Dar to paties veikėjo žodžiai:

— *Pienburniai su šautuvais? Palučaj! MS, L 272 — „Grünschnäbel mit Gewehren? Da hast du's“ MS, H 219.*

Čia rusiški žodžiai įmaišyti ne šiaip sau, jie yra veikėjo charakterizavimo priemonė, todėl juos šiame kontekste vertėjo palikti neverstus.

* * *

Toliau norime atkreipti dėmesį į tai, kad vertimai į vokiečių kalbą ne tik populiarina užsienyje mūsų literatūrą, mūsų kraštą, bet turi ir įvairią kitokią naudą. Tie vertimai — neišsemiamos versmės mūsų vertėjams ir kalbininkams.

Nereikia manyti, kad iš vertimų į vokiečių kalbą negali mokytis vertėjai į lietuvių kalbą. Tereikia lyginti tekstus ir įsivaizduoti, kad vertimas yra lietuviškasis tekstas. Šis „vertimas“ — idealus (bent jau teoriškai), jis nepatyręs jokios vokiečių kalbos įtakos, „sugestijos“, todėl ir pamokomas. (Čia neliesime klausimo apie kitų kalbų įtaką lietuviškiems originalams¹.)

Toliau pateiksime palyginti pluoštą sakinių, atkreipdami dėmesį į atskirų žodžių ar pasakymų atitikmenis abiejose kalbose. Manome, kad vertėjams (bent jau mažiau patyrusiems) šie pavyzdėliai galėtų būti įdomūs. Čia teikiame tik tokius at-

vejus, kurių nėra nei D. Šlapoberskio vokiečių-lietuvių kalbų žodyne¹, nei minėtame A. Seno lietuvių-vokiečių kalbų žodyne. Norintieji galės daugiau dėmesio skirti vertimui į vokiečių kalbą, tuo labiau, kad teigiamų I. Brėving vertimo pavyzdžių iki šiol pateikėme mažokai.

1. *Ja, ihre Freude darüber, daß er plötzlich in ihrem Zimmer ist, er hat die andere geküßt und auf den Armen herumgetragen, und trotzdem... MS, O 154 — [...] taip, džiaugsmo, kad Stalauškas štai jos kambaryje, bučiavo kitą ir kitą nešiojo ir vis dėlto... MS, I 238.*

2. *Stalauškas hat nicht einmal bemerkt, daß sein Bett gemacht ist, und jetzt schluchzt sie am Fußende, diese Ieva, die wie ein Schatten angeschlichen kommt und ebensowenig aufzuhalten ist wie die hereinbrechende Dunkelheit MS, O 156 — Nė nepastebėjo Stalauškas, kad lova paklota, o dabar kojūgaly sulpsčia Ieva, įslenkanti kaip šešėlis, nepaneigiama kaip vakaro tamsa... MS, I 241.*

3. *Nicht genug, daß sie auf dem gemachten Bett hockt, da mußt du ihr auch noch Tee kochen und dir Stalauškas' Ge-seufze anhören [...] MS, O 156 — Negana, kad ji karkso ant paklotos lovos, virk jai arbatą ir klausykis Stalauško dūsavimo [...] MS, I 241.*

4. *Aus allen Ecken roches aufdringlich nach Geschlachte-tem, vom Herd nach Wurst und ausgelassenem Fett [...] MS, H 157 — O iš visų kampų įžūliai tvoskia skerdiena, iš krosnies — vėdarais, spirgintais riebalais [...] MS, L 195. Pažymėsime, kad D. Šlapoberskis šia prasme pateikia tik kvėpėti.*

5. *Mich zurechtweisen, mich? Da hast du den Falschen erwischtl!“ MS, H 159 — Mane suraitys, mane? Pasakei, kad nei į tvorą, nei į mietą! MS, L 197.*

6. *Die anderen Männer stampften herum, sie waren groß und ungeschlachtet [...] MS, H 187 — Kiti vyrai trypinėjo dideli, keverziški [...] MS, L 232.*

Toliau pateiksime pluoštą frazeologizmų.

1. *Als ich sie sah, blieb ich stehen und starrte sie an IM, R 6 — Nustebeęs pažvelgiau į ją, o paskui sustojau ir nebegalėjau atplėšti akių IM, L 8².*

2. *„Jetzt, wo er in der Tinte sitzt, fällt ihm die Verwandtschaft wieder ein“ MS, H 158 — Kai uodegą primygė, tai jau ir kūmystę prisiminė MS, L 196. D. Šlapoberskio žodyne šis ekspre-*

¹ D. Šlapoberskis. Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas, V., 1963.

² I. Meras. Lygiosios trunka akimirka, Ant ko laikosi pasaulis, V., 1968.

¹ Siuo klausimu plg. A. Žirgulyš. Vertimų pažodiškumas ir versiniai skoliniai, — „Literatūra ir menas“, 1970.X.17.

syvus vokiečių pasakymas išverstas neutraliu: *būti keblioje padėtyje, neturėti pinigų.*

3. „So ein Halsabschneider, jetzt schmiert er einem Honig ums Maul [...]“ MS, H 158 — *Toks skūrlupys, vyniojasi dabar kaip šilta vilna.* . . MS, L 196.

4. „Wer hat euch allen Feuer unterm Hintern gemacht, daß ihr so herumlauft?“ MS, H 177 — *Ir kas jums visiems užpakalius išdiligino, kad taip lakstot?* MS, L 219.

5. „Zu essen gibt es wohl nichts? Mir knurrt schon der Magen“ MS, H 217 — *O pavalgyti nereikia? Žarna žarną ryja [...]* MS, L 270.

6. „Noch ist er nicht trocken hinter den Ohren, aber er kriecht schon in den Bunker“ MS, H 220 — *Panosė šlapia, o jau į bunkerį lenda* MS, L 273.

7. „Du hast uns einen Unmenschen auf den Hals gehetzt. Verfluchte Hure! Du bist schuld, wenn wir alle draufgehen!“ MS, H 236 — *Atsikvieteji erodą ant mūsų galvos. . . Kale tu prakeikta! Visi ligi vieno dėl tavęs pražūsime.* . . MS, L 294.

8. „Nun bist auch du wie alle sündigen Evas!“ *Rach-süchtig lachte Ingrida auf, aber das Lachen blieb ihr in der Kehle stecken* MS, H 346 — *Štai ir tu — kaip visos nuodėmingos Ievos! — kerštingai nusijuokė, bet juokas užlūžo krūtineje* MS, L 428.

9. „Dein Blut schäumt über — das ist's. Der junge Mann wird dir was husten und sich aus dem Staube machen“ MS, H 349 — *Kraujas nerimsta — štai kodėl. O bernas pašvilps, ir matysi kaip savo ausis* MS, L 432.

10. „Geh weg, laß mich in Ruhe!“ MS, H 350 — *Atstok. . . Atstok nuo mano galvos!* MS, L 433.

Galima būtų pateikti gausybę panašių pavyzdžių, bet ir jų jau pakanka, kad įsitikintume, kiek daug leksikos turtų slepia kalbamieji vertimai (aišku, taip pat vertimai iš vokiečių kalbos į lietuvių kalbą). Taip, iš tiesų slepia, kol tie dalykai neišrinkti, nesusisteminti, kol jie nepatekė į žodyną, praktiškai yra neprieinami mūsų vertėjams ir apskritai kultūros darbininkams.

Vertimų (ypač į lietuvių kalbą) susikaupė jau nemaža, gal nebūtų per anksti pradėti rengti frazeologinį vokiečių-lietuvių kalbų žodyną, paremtą persijota gyva vertimų medžiaga? Tik jau prie to darbo neleiskime greitadarbių, manančių, kad bet kokios kalbos žodyną galima „išversti“ į lietuvių kalbą, mokant. . . rusų kalbą! Ypač žalinga tai būtų frazeologiniam žodynui.

* * *

Vertimų medžiaga — neplėšti dirvonai ir kita prasme. A. Žirgulyš straipsnyje „Aktualieji vertimų rūpesčiai“ pamatuo-tai apgailestauja: „Kažkodėl užsienio kalbų klausytojams, būsimiems filologams ir būsimiems tų kalbų dėstytojams, nėra privalomo lietuvių kalbos bendrojo kurso ar lyginamosios tų dviejų kalbų gramatikos bei stilistikos“ („Literatūra ir menas“, 1969.VII.5).

Kalbant apie vokiečių-lietuvių kalbų gretinamąją (sinchroninę) gramatiką, reikia pasakyti, kad vargu ar kas šiuo metu galėtų ją moksliniu lygiu dėstyti ar parašyti, kadangi pirma reikia darbų atskirais tokios gramatikos klausimais. O juk šioje srityje mokslinių publikacijų kol kas lyg ir nėra. Bene svarbiausias šaltinis tokiems darbams galėtų būti vertimai tiek į lietuvių kalbą, tiek į vokiečių kalbą.

Taigi vertimai dar laukia savo tyrinėtojų — ne tik vertėjų, leksikografų, stilistų, bet ir gramatikos specialistų!

Turint galvoje vertimus į vokiečių kalbą, galima pasakyti, kad šokia tokia pradžia jau padaryta. VVU vokiečių filologijos katedroje parašyti du diplominiai darbai (vadovas — filol. m. kand. V. Balaišis): vienas — apie lietuvių kalbos būsimąją laiką, kitas — apie dalyvinių žodžių junginių vertimą į vokiečių kalbą M. Šluckio romane „Laiptai į dangų“. Šie darbai rodo, kokios įvairios, skirtingos gramatinės konstrukcijos atitinka vieną kurią lietuvių kalbos gramatinę kategoriją. Štai M. D. Mamajūnaitės diplominiame darbe apie būsimąją laiką įdomūs jau vien statistiniai duomenys. Pasirodo, tik trečdalis lietuvių kalbos būsimąjo laiką formų išversta vokiečių kalbos būsimuoju laiku (Futurum I), kitas trečdalis — vokiškuoju esamuoju laiku (Präsens), o beveik trečdalis — įvairiom modalumo priemonėm, kitos — įvairiom kitom priemonėm. Jeigu šiuos duomenis patvirtintų platesni tyrinėjimai, išvada būtų lyg ir netikėta — būsimąjo laiką formų lietuviškame tekste (taigi ir vertime iš vokiečių kalbos) turėtų būti tris kartus daugiau, negu vokiškame. Žinoma, iš to vieno diplominio darbo, tyrinėjantį vieną romaną, negalima daryti tokios apibendrinamos išvados — čia tik pavyzdėliu norėjome parodyti, kad kalbų gretinimo darbai gali duoti įdomių rezultatų ir vertėjams, ir kalbininkams.

Kalbų gretinimas kartais gali padėti plačiau pažvelgti ir į lietuvių kalbos struktūrą. Pasiremsime pavyzdžiu.

„Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ apie prielinksinį *ant* rašoma, kad jis vartojamas „žymėti vietai ar daiktui, kurių viršuje kas yra, darosi, dedama“ (p. 17). Didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ pirmajame tome sakoma, kad prielinksnis *ant* „1. žymi vietą ar daiktą, kurių viršuje kas yra, darosi ar daroma“ (p. 152), „2. žymi kryptį į kurio nors daikto viršų“ (p. 153). Atrodytų, kad tokią šio prielinksnio vietos reikšmę turėtų atitikti vokiškasis prielinksnis *auf* (su datyvu ir akuzatyvu). Taip, žinoma, dažniausiai ir būna, bet ar visada? Pavyzdžiui:

1. *Įsispūtusi sustingo marlinė užuolaida ant lango* IM, L 46 — *Eben noch aufgebläht, erschläfft plötzlich der Mullvorhang am Fenster* IM, R 39.

2. *Vienodai klapsėjo kablys ant lango rėmo* IM, L 43 — *Eintönig klappert der Haken am Fensterrahmen* IM, R 36.

3. *Ant stiklo stingsta jos šiltas kvapas, vagono tvaike kvėpia gaivumu jos plaukai, sklinda lyg kvėpalų debesėlis...* MS, L 149 — *An der Scheibe schlug sich ihr warmer Atem nieder [...]* MS, H 119.

Pavyzdys iš J. Balčikonio verstų brolių Grimų pasakų:

*Da schliefen auch die Pferde im Stall, die Hunde in dem Hofe, die Tauben auf dem Dache, die Fliegen an der Wand, ja, das Feuer, das auf dem Herde flackerte, ward still und schlief ein*¹ — *Užmigo arkliai gurbuose, šunys kieme, karveliai ant stogo, musės ant sienų; net virtuvės ugnies liepsna sustingo [...]*²

Pavyzdžiai rodo, kad lietuviškąjį *ant* vietos reikšmė vokiečių kalboje atitinka ne tik *auf*, bet ir *an*. Vokiškasis atitikmuo *an* šiuose pavyzdžiuose — dėsningas dalykas, jis pasirodo tais atvejais, kai žymimas buvimas vertikalios plokštumos paviršiuje. Taigi vokiškasis prielinksnis *an* čia mums padeda atkreipti dėmesį į tai, kad mūsiškis *ant* gali žymėti ne tik horizontalios, bet ir vertikalios plokštumos paviršių, kitaip sakant, ne tik viršutinį, bet ir šoninį paviršių.

Prielinksnio *ant* vietos reikšmė prašyte prašosi platesnio tyrinėjimo. Čia juk ir tenorėjome parodyti, kad lietuvių kalbos faktų gretinimas su kita kalba gali priversti akyliau pažvelgti ir į gimtosios kalbos reiškinius.

Taigi gretinamosios (sinchroninės) vokiečių — lietuvių kalbų gramatikos klausimai turėtų rūpėti ne tik germanistams, bet ir lituanistams.

¹ Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm, I, Berlin, 1956, p. 96.

² Broliai Grimai. Pasakos, Vertė J. Balčikonis, V., 1966, p. 202.